

Szántó Piroska

VASNÉNI

Portrévázlat

– Tetszik szeretni ezt a fotelt?

– Berzser! – vet rám csak úgy féloldalasan egy pillantást Vas néni. Sűrű a pillantása, sokértelmű és összetett, s gyakran megfejthetetlen, vagy Pista utólagos megvilágosítását igényli, mint minden, amit Vas néni mond, tesz vagy csak egy mozdulattal jelez. Erősen zárt tömb ő, belül egy élet büszke vagy sértődött élményeinek a gubancával, amiből időnként enged kiszabadulni egy-egy szálat.

De ez most éppen érthető: „Fuj, bugris, sose láttál még *berzsert*?”

Biztosan igaza van. Én eddig azt hittem, hogy a berzser olyan, felül kétfülű fotel, amilyen az első osztályú vasúti kocsikban van, fejtámasztós, otthon is volt, a barátnőm nagyapjáié, ült benne, a boglyas ősz feje a támasztófülön pihent, pipája kihült az ölében, a fekete foltos hosszú ujjú keze laza tartásában.

Ez a hatalmas, vörös bőrfotel nem is a miénk. Lázár minisztert telepítették ki, a szomszédunkat, és mi vállaltuk a bútorai s a könyvei nagy részét, igazán megtehetjük, hisz nekünk jóformán egy fia bútorunk nincs, csak könyv, kép, festőállvány s egy ostrom látta ócska heverő, hát ez a pompás börgarnitúra főnyeremény, a karos pamlagon elfér a magyar irodalom akkori színe-java, csak az istenért, kárt ne tegyünk benne, nem szeretném lyukasan visszaadni. Ez a kályha melletti fotel azonban kinevezett és törvényes telephelye Vas néninek. Kicsi, sötét gombolyaggá húzódik össze, a mélyvörös fotelnak alig egy sarkát foglalva el, rigópillantású, tűzfekete szeme a keskeny fehér arcából villog ki, félig mulatva, félig sértődötten figyeli a képtelen helyzetet és társaságot, amibe a fia egy boszorkány bűvölete következtében került – méltatlanul. Fenntartását jelezve még a fátyolos gyászkalapját sem teszi le, a kabátja is az ablaklincsen lógva várja, hogy belébújtatva elhagyja sajnálatosan megőrült fia – remélhetőleg ideiglenes – új otthonát.

– Anyunak a fiam és az én Évi lányom hívott, ez egy festőnő volt és más, maga nekem nem lányom, maradjon csak a Vas néninél. Az én menyem a Marika, az egy hősleány-nő – őt szerettem.

– Ettit se tetszett szeretni?

– Az egy más volt, egy másféle nő, egy önáttal művelődött és egy művésznő, neki, ha elment a színpadra, én egy termoszban kinyomtam egy kiló narancsot teljesen, és azt itta.

Kicsit elgondolkodom – mikor is láttam utoljára narancsot, nagyon régen, az idejét se tudom. De mégis – az utolsó amerikai csomagban volt –, egy évig minden hónapban küldött csomagot Magdi, a barátnőm, Amerikából. Abban volt. Gyönyörű képes skatulyában, abból tudtuk, hogy narancs. Szárított, persze, csak bámultuk a cukorpáncélba bújtt kerek lemezeket, s olyan áhítattal törtük háromfelé, s nyeltük mind a hárman, mint a szent ostyát szokás.

– És én mindig a legjobb gyümölcsösbe mentem, a Nikászy mellett – maga biztosan nem is ismerte azt a finom üzletet a Kígyó utcában.

A Nikászyt véledenül ismerem. Réges-régen, még a háború előtt nyári rajztanfolyam volt abban a házban, az ötödik emeleten, s engem küldtek le uzsonnát venni az egész társaságnak, mint legfiatalabb növendéket, egy hosszú cédulával, s mikor látták, hogy magamnak nem tudok venni, adtak egy zsömlét vagy kiflit – egyéb se kellene, csak hogy ezt is megtudja Vas néni, aki épp most nyilatkoztatta ki:

– Mert akármilyen rossz idő akadt, én mindennap egyszer végigsétáltam a Váci utcában, csak nézni.

– Persze hogy ismerem a Nikászyt! Abban a házban jártam festőiskolába, mindig ott vettem délelőtt uzsonnára magamnak zsanna-mannát.

Pista hallja az íróasztal mögül, ahová elbástyázta magát egy Thackeray-korrektúra-halommal, egy percre kérdően pillant rám – nem ismeri ezt a szépséges tájszót, ami nem is félegyházi, hanem bajóti, és káprázatos finomságú mesebeli ételt jelcent, de rákacsintok, hát nem szól, csak lenyeli a nevetését, Vas néni viszont rendíthetetlen.

– Ilyesmivel én nem foglalkoztam. A Béla vette ott a legfinomabb cukorkákat, a legfinomabbakat, te is leszokhatnál az egész cigarettáról, Pista, vagy drogálsz rá. „Mert az ifjú szeretetre méltó volt, az úrnő szerette őt, mert az ifjú nem volt szeretetre méltó, az úrnő nem szerette őt” – idézi isten tudja, milyen irodalmi emlékekből.

– Föztem egy kávé, Vas néni – próbálom lesimítani a sündisznó tuskéit, pedig kávé egyszerűen nincs, nem kapható, Vali szerzett egy picike zacskóval, és a felét nekünk adta. Én meg, fene tudja, miért, szeretném, ha Vas néni megörülne neki, vagy megdicsérne érte, persze erről szó sem lehet.

– Etinek gyönyörű rózsaszínű készletet adtam, még amikor! – mondja, és elveszi az én barna, barna csíkos, igazán nem „szerviz” csészémet, s kavarja gyanakodva.

– De ez nem porcukor benne, ami benne van?

Kavarja, egyre csak kavarja, mint piszkos Fred, a kapitány, mi már nevetlenül és mohón lehorpintettük a csudálatos ritkaságot, ő meg csak kavarja a kiskanállal, a kanalat is megnézi megvetően – nem ezüstkanál –, aztán végre-végre szájához meri emelni a kiskanalat.

– Magánál mindig hideg a kávé?

Már több mint egy éve, hogy összeköltöztünk végre Pistával, és én kezdem megérteni, amit örökké hangoztat: „Az én vérnyomásomat csak Cipi és Anyu képes felhajtani.” Cipi – az külön fejezet –, de Anyu, pardon, Vas néni kezd érthető lenni. Vas néni talán csak azért ilyen büszkén tuskés, mert szégyelli, hogy Pistától kap pénzt, akinek igazán kevés a fizetése, s persze Marikának is ad minden hónapban, mi pedig gyakorlatilag csak a fordításaiból és az én illusztrációimból élünk, ahogy élünk – nehezen. De véleményem szerint kicsit túlkompenzálja a dolgot Vas néni.

– Mert Vas Pál (ez Vas bácsi, Pista apja) nem tartotta be, amit ígért az én apámnak a hozományánál. Hogy ő eltart engem és a gyerekeimet is. És az én fiam, akit én öt kilóra szültem...

Ez visszatérő motívum, s erre szabályosan, mint egy időzített bomba, Pista felrobban, valószínűleg ezért is hangzik el rendszeresen.

– Elfelejtetted, hogy közben háború volt, és nincs több Kästner és Krámer textilgyár, ennél fogva Apu nem igazgató többé? Nem is említem az államosítást, hallottál róla esetleg?

– Te azt hiszed, hogy mit tud ez a kis együgyű? Én modern voltam, és megmaradtam is. Te Vaspálpista, te bátaszéki!

Most beállít Juhász Feri, és valódi hódolattal csókol kezét Vas néninek, akinek ha-

tározottan van érzéke a szép arc és férfias külső iránt, de azért Ferire is pattan egy szikra a tüzes bögréből, amit az egri nők szórtak a felkapaszkodó törökökre:

– Maga mindig bajuszbá jár?

Nemkülönben megkapja a magáét Kormos Pista is, mert éppen vele együtt érkezik egy hurka-kolbász csomag Bajótól, amivel én tüstént repülnék a konyhába, hogy megsüssem az egybegyűltek örömére.

– Maga, Kormos, ezt jobban megsüti, mint ő – ez én vagyok, úgy látszik, a nevemet se szereti kimondani –, hiszen maga is falusi, hát maga borsozza meg!

Mi a fenéért akarom én mindenáron megnyerni, kiengesztelni, meghódítani. Micsoda elmebaj, hogy azt képzeltem, azzal hitegettem magamat, hogy a férjem édesanyja majd leányának fogad engem, miféle régimódi Cilike- és Marlitt-regénybe való hülyeség ez tőlem. Amennyire visszaemlékszem, egyetlenegyszer nézett rám jó szemmel Vas néni, akkor, amikor először faltam náluk két pofára, mert Pista felvitt hozzájuk ebédre. Micsoda ebéd és micsoda lakás, Úristen! Óriási ablak a terem egyik oldalán, végig a Sas utcára néz, egy indokolatlan zöld márványoszlop csak úgy, hatalmas, igazi ebédlőasztal és isteni kaja, amiben Pista és Évi unottan turkapiszkál, csak Vas bácsi szürcsöl kelleetlen képpel, és úsztat előre levágott kenyérdarabkákat a húslében (*viszel még szafatot?*), Vas néni meg, mint egy sózott fenekű kiállításrendező, állandó vetélőmozgást végez a konyha és az asztal között, cigarettával a szájában, de közben elismerő pillantást lövcll felém, mert úgy falok, mint egy egész festőakadémia:

– Szépen eszik! – Ez persze nem azt jelenti, hogy szépen kezelem a kést, villát, hanem azt, hogy „jó evő”, nem úgy, mint a családja. Határozottan méltányolja a teljesítményemet.

Nem úgy, mint tegnapelőtt, amikor nagy diadallal vágtam fel a mélységes hentespszichológiával (milyen szép mellkasa van, mondtam a bárdos férfiúnak) megszerzett halványlila csirkét, amit csak komoly Vali-féle szalonnatűzdeléssel tudtam ehetővé varázsolni.

– Én sose vágtam ketté a combot, alsócomb, felsőcomb. Kapott mindenki egy egész combot, egy szárnyat, egy mellet – szerettek enni.

Öten ülünk az asztalnál, mindenki lesüti a szemét, csak Vas nénié lobog diadalmasan.

A nyilvánvalóan Auschwitzot megjárt csirkéhez madársalátát mellékeltem, nagy boldogan fedeztem fel a csarnokban, persze ecettel csináltam, évek óta nem is láttam citromot.

– Nem szokott citromot tenni rá? – érdeklődik Vas néni. – Én nagy bámulója vagyok a citromnak. Húslevesbe is jó, tudja maga azt?

– Te meg Déry! – ordít fel Pista, nyilvánvalóan egy nyári élményünkre célozva. – Hol éltek, az isten szerelmére? Citrom!!

– Én méltányolni vagyok képes az új főzőnőket – folytatja zavartalanul Vas néni –, tegnap is jó élményben volt részem a közértben. Egy fiatal nő jött, és cédulája volt, azt megvásárolta. Aztán körülnézett, és – egy hirtelen elhatározással – vett egy fél kiló káposztát. Mert őneki eszébe jutott valami, és meglátszott az arcán.

Rendben van, ez így illik, így szokás, így tipikus, így áll a könyvekben, így beszél egy anyós a menyével. Igaz, Vas néni nem háziasszony, hanem művész, valódi művész. Csodálatos süteményeket süt és hoz fel, nem lehet másképp, mint hogy az egész havi pénzt erre költi, s velünk eteti meg. Ha kérdezem, hogy hol kap most, az ötvenes évek-

ben, jegy nélkül cukrot, finomlisztet, mazsolát, csokoládét, hát nem felel, és titokzatosan mosolyog. Kicsi, fászlival körültekert lábán imbolyogva, óriási, selyempapírokkal gondosan bélelt skatulyában hozza fel az ötödik emeletre hozzánk a tiszta csokoládéból készült, mandulával megtűzdelt „özgerinc”-et vagy a mesebeli kávépítét, s teszi diadalmasan az asztalunkra. Élvezettel, boldogan nézi, ahogy a magyar irodalom jelen lévő színe-java nekiesik, nem sajnálja tőlünk. Sőt, mikor az utolsó morzsaig elfogy, és a fiúk még csokoládéval körített száján kitör a dicshimnusz, sürgősen másra tereli a szót:

– Azelőtt annyiszor volt szó a hottentottákról? Most nem hallok róluk, mi történt velük?

Domokos Matyin régóta látom, hogy nem ért teljesen egyet Vas néni gyermeknevelési módszerével, különös tekintettel arra is, hogy még most is fel-felbukkan Pista és édesanyja között a régi seb és a sebejtés: „Azért a Nyugatban csak sokára jelentél meg” – hát most fogja magát, és kardot ránt hős Domokos Mátyás.

– Érdekes, hogy épp most tetszik mondani – Pista lesz az expedíció írótagja és Illés Endre.

– Micsoda egy expedíció? – tátja nagyra a fekete szemét Vas néni.

– Afrikai. Sajnos, hogy Pista olyan rosszul bírja a meleget, de nem utasíthatja vissza, a jelen körülmények között ez lehetetlen. Megy egy geológus, egy tengerész, két marxista filozófus és két író. Megtisztelő, nem?

Sőtét alak ez a Matyi. Egy afrikai expedíció a hottentották és egyéb vad törzsek felkutatására ezentúl állandó, kimeríthetetlen, veszekedő borzalom és megbeszélés tárgya. Időnként ugyan elfogja Vas nénit a kételkedés, de nem hagyhatja kifejtetlenül ezt a pompás témát és lehetőséget. Pista hajlamos a szertelenségre, s ott ugye olyan fűszoknyás lányok vannak, és ehhez én mit szólok. Muszáj csakugyan elmennie? Meg ott dzsungelek is vannak, nem? És abban óriási kígyók-békák, fuj! De Pista mindig ilyen volt, pedig a macskától is félt, mert megette a húsvéti nyusziját. Kormos biztosítja Vas nénit, hogy Pista a Lukács uszodába is már azért jár, hogy eddze magát. hátha át kell úsznia a Viktória- és Nyasza-tavat menekülés közben, s ez Vas nénit még jobban elborzasztja, mint az afrikai expedíció, az még odább van, de uszodába járni most, télen? S két nap múlva levelezőlapot kapunk – úgy látszik, ezt hatásosabbnak tekinti, mint a szóbeli szörnyülködést – a következő szöveggel:

„NAGYON lehet sajnálni azt az anyát, akinek a fia ilyenkor jár uszodába.” Aláírás nincs, nyilván névtelen levél – valahonnan az Óceánon túlról –, Vas néni nyilván a családja örök mindentudóját, a híres Bélát óhajtja bevetni a rakoncátlan Pista ellen, sajnos, a kézírás Vas nénié, s a bélyeg is pesti, de mikor ez irányban érdeklődöm, csak felveti a fejét.

– Én írtam, de ha Béla ezt tudná a Pistáról, ő írta volna. Igen, és ha Rozenák annak idején fejet hajt, most nem kellene az én fiamnak egy kapálatlan földön járkálni ott a Senki Szigetén.

(Ezen enigmatikus kijelentés többágú magyarázatra szorul. Rozenák professzor, Béla apósa, nem egyezett bele egy rózsadombi telek megvételébe, ami most ugye természetesen meglenne, és akkor nem kellene nekünk Szentendre. És Vas néni még illegitim szerelmünk idején úgy csomagolt hétvégi kaját Pistának, hogy: ezt meg csak vidd magaddal Szentendrére, az neked a Senki Szigete.)

És most kiviszem Vas nénit Szentendrére, isten tudja, mit szeretnék, remélek elérni ezzel. Ezzel a darabka földdel, az én földemmel, amibe Pista ugyan beleegyezett, mert

ő is unta már a szentendrei csatornaszagú albérleteket, viszont nem helyezte: „Budiba nem megyek, és földet nem túrok, nekem elég egy talpalatnyi aszfalt” – de lehetetlen, hogy ne szóljon a szívéhez az egyéves gyümölcsfákon lármázó madárhad, a zöldküllő csúfondáros nevetése, az orcátlan verebek mindent felfaló zajos boldogsága meg ez az apró ház, ahol *fürdőszoba* van. És igenis, befuttatom rózsaszínű, sárga és fehér futórózsával – ez nem a Senki Szigete, ez a Rózsák Szigete. A kerítése is rózsá, méghozzá – ki hallott ilyet az ötvenes években? – nemzetiszínű, piros, fehér, zöld. Piros, fehér rózsák, rózsák, rózsák a zöld bokrok közt. „*A rózsá szép virágszál, de tüske szurdal ágán*”, „*Hatalmas úr a Szultán, de rózsáért lehajlik*” – beszélem rá Pistát, hogy óvatosan meg merje közelíteni a méhektől zengő bokrokat. Vas néni elgondolkozva néz körül, nem tehet semmit, meghatódik, de még tartja magát, bár nehezen.

– Itt semmi árnyék nincsen, csak fű meg rózsá.

– Még fiatalok a fák – nyelek egyet –, majd megnőnek, és lesz árnyék, több is, mint kéne. Tetszik tudni, úgy ültettünk, hogy cseresznyétől szőlőig mindig legyen idefent gyümölcs.

– A fiamat is ültetni hagyta? – rémül meg Vas néni.

– Nem, nem, csak Panni meg én ültettünk.

Szentendre elég rosszul van ellátva ebben az időben, még nem tört ki a butikturiztaság, a festők kigyalogolnak a méhészbácsihoz mézet venni, és a tehéntulajdonos magánházakhoz fordulnak tejért, én például Idukához, a harmadik utcában, aki két tehenet is fej, s elad nekem tejet – nagy kegy, igazán. Elcsábítom magammal Vas nénit – mint kiderül, nem jól tettem. Az istállóba nem jött be velem, fél ő – mondja – a bikáktól. Nem is próbálom meggyőzni, hogy ez más műfaj, csak leültetem Iduka verandájára, ahol halomban áll a piacra előkészítendő zöldség és gyümölcs, igazán nem úgy, mint a szépen csomóba rendezett a pesti zöldségeseknél, és ez gondolkodóba ejti, a tej nem lehet elég higiénikus ilyen körülmények között. Ahogy lépeget mellettem hazafelé, gyanakodva pillant a fehér zománcos födeles tejeskannára a kezemben, majd szemmel láthatóan felderül: megtalálta a megoldást, helyettem is, s nyomban közli:

– Szoktassanak ide egy borjút a kertbe! Ilyenekkel szerezzenek kapcsolatot! Láttam is a vonatból, hogy csak úgy szabadon szaladgálnak a fűben.

Ezt ugyan nem teszem meg, bármilyen nagy és szép hagyományai vannak szűkebb hazámban a marhalopásnak, viszont sikerül ámulatba ejtenem Vas nénit az első eperterméssel: a frissen feltört szűz földbe ültetett eperhől tök nagyságú példányokat rakok egy zöld levéllel kibélelt kosárba, s rohanok be vele a Vilmos császár úti sasfészekbe, ahol Vas néni együtt lakik kissé szenilis nővérével, Matild nénivel. De ezzel is vihart kavarok, hiábavaló az ember iparkodása – sajnos.

– Ez ott nőtt? – nézi gyanakodva a kis kosarat –, nem boltba vette?

– Ott *termelt* – javítom ki, most csakugyan sértődötten –, és Matild néninek is hoztam, átviszem neki, jó?

– Már maga is meg akarja ölni? – riad rám Vas néni. – Egyetlen szemet sem kaphat belőle! Nem tudja maga az ő epéjét? De az az alja-fia és az a nőszemély sem!

Hamarosan kiderül, hogy Vas néni egész lénye és minden lappangó – lappangó, fenét! –, ránk irányuló töre, tüskéje, epéje egyetlen célpontra sűrűsödött: Imre órnagyra és az Ica nevű, csakugyan kellemetlen és félhülye ifjú leányszóra. Imre órnagy – dr. Berend Imre rendőrorvos – egyike Pista hat unokabátyjának, akik közül három már disszidált, egy elesett a háborúban, Ernő és Imre maradt csak itthon, és Imre vállalta a csakugyan rászoruló Matild néni gondozását, édesanyját, mindennap meg-

látogatja, de a napi teendőkre Ickut alkalmazta, aki ott is lakik Matild néninél, Vas néni szeme ügyében, s a következő hónapokban, Matild néni haláláig, ő a főtéma, talán az lesz a legjobb, ha átadom a szót egyenesen Vas néninek, s összeállítom a pápírcetlikből, amikre feljegyeztem – bevallom, élvezettel – a megtanulhatatlan, utánozhatatlan szóbeli megnyilvánulásait.

– Mert ez az Imre egy bakonyi betyár, egy düsseldorfi rém, annál egy potyább, egy bugrisabb, hülyébb – egy piszok, undok alak, aki fiatalkorában még tudott dzsiggelni...

– Egy bűnöző – mint akit idevett a börtönökből...

– Mert én a Sváb-hegyen is megmondtam, hogy én nem egy kutyafarmba jöttem nyaralni, hanem egy villába, és kérem, én a gyerekeimmel vagyok itt, és nem tartom fontosnak, hogy itt mindennap kutyagorgia legyen...

– És most itt van ez a házunkban...

– Mert az Imre egy smirkász, és azt mondja, ez a lány tiszta – de én futyülök az olyan tisztaságra, ahol folyton szidoloznak, miközben a vécé hagyva lesz és hónapokig, bár ők minden percben használják...

– Az Imre egy gazember, egy Doktor Alja...

– Ti mondtátok a múltkor, hogy az elefántnál egy dolog tart két hélig, és utána egész évben nem folytat, de ezek...

– És Imre ellen apakercset is be volt adva, és ez megismétli magát...

– És a Matild örül annak a piszok kis lencsének, amit kap...

– És ez a nő olyan, mint egy nyilastestvér, a bőréről, a hasáról, a gyomráról lop a Matildnak...

– És az egész dologban az, hogy a Matild túlszülte magát, és ez az utolsó. Csak legalább ne azt a nevet viselné, amit azok ott kint Amerikában hordanak...

– És az a nő képes szólni a Matildhoz, én hallom, az az ajtó nem rekeszt, hogy szevasz, édes mama...

– És aztán elmegy az Imrével, mert igazolni akarja a mamaságot...

– Az Imre csak hülyíti az anyját, egész délután ott ül, és kártyáznak hárman, ez nem egy társaság a Matildnak, mert a Matild valami remek volt, és tizenhat személyes vacsorákat főzött, és a Julius bácsi nem protezsálya a disznóhúst soha, de soha, hát azt mondta neki: borjú...

– De egy hatvankét éves ember, mint az Imre, egy beteges állat, egy Kraft Ebing, és sánút is az a nő. De nem nyugszik a bitang, aki ott döglene meg, ahol fetreng, akár megfulladva, akár gutaütés által, mert legjobb, ha mindjárt megdögöl...

– Csak mondja, hogy tiszta az a lány, Matild meg háromnegyed halott...

– Romlott ez, romlott fiú, romlott nő, romlás virágai. És én őket úgy utálom, mint egy kanálist...

Azt hiszem, Vas néni őszintén élvezte a szomszéd lakásban zajló szerelmi bonyodalmat – vagy amit ő annak vél. Most valamivel enyhébben ítéli meg Pista féktelenségét, elvetemült szokásait – különösen újabban, mert Görgey „kiszabadult a kitelepülésből” (kiemelés Vas nénitől), s elég gyakran feltűnik nálunk, gyönyörű kis feleségével, Évával, s mint már mondtam, Vas néni méltányolja a férfiak szépségét, és Artúr igazán szép és érdekes jelenség.

– Ő még főurabb az én szememben, mint az Ottlik – egy szőke mindig jobban mutat. Az én időmben csak a kereskedő számított, és a képviselő, meg a handlézsídó, most engem idegesít ez a sok csere – azok jönnek, ezek mennek, ennek nem lesz jó vége.

De mit ebédeltetek? – fordul az éppen belépő Pistához és Artúrhoz, akik egy közös ebéden ünnepeltek valamit – vendéglőben!!!

– Vaddisznót! – közli boldogan Pista, mert sejti a következményeket.

– Vaddisznót? Pista, te egy hős vagy, egy dragonyos, aki mer!

– Vadsertést áfonyával – nem tetszik szeretni? – ad újabb lovat Vas néni alá a tapasztalatlan Görgey.

– Vadsertést olyan helyen kell enni, ahol vadsertés van. Például a „Denevér”-ben vaddisznófejfel járkálnak. A vadsertés erdőben él a vadak között, és ott vannak az erdészek és a vadászok, azok eszik, mert nincs más.

– Ezzel vigasztalódtunk – mondta megnyugtató szándékkal Görgey –, hiszen, tetszik tudni, hogy most sokat bántják Pistát.

Artúr persze nem tudja, hogy mi gondosan eltitkoljuk Vas néni elől az időnként sűrűsödő bajainkat, nem is értené, de mindenképpen izgulna, tanácsolna, piszkálná a dolgokat, s csak idegesítené Pistát, mindegy.

– Mert cinikus vagy te, még egészen fiatal voltál, és már teljesen cinikus. Pistára még sok verés vár! Pistát annyian el fogják verni, hogy azt meg se lehet mondani. Először elverik a fiatalok, a mai túsarkúak, azután elverik régről a halaskofák, és elverik az emigrációs zsidók. És végül elverem én.

Diadalmasan felveti a fejét, és még rám is rám mosolyog.

Most már azért kicsit könnyebb az életünk. Nemcsak a vendégekkel eszünk, persze a rettentő mennyiségű privát teavedelésen kívül, hanem komoly ebéduzsonnát is tudok pakolni reggelenként Pistának az igazán gyöngye kiadói ebéd helyett-mellé. Mióta Sztálin meghalt, és „Berija elszemtelenedett”, nem gyötrik már, amiért kilépett a pártból, sőt, vannak, akik összekacsintanak vele, egy-egy hangzatos dicsőítő mondat mellé. Munkát is kapunk rendszeresen, igaz, még nem állíthatok ki, s Pista se jelenik meg saját művel, de a fordításaihoz írhat elő- vagy utószavakat. Ilyen óriási nővéremelkedés után alázatosan megkérem Vas nénit, hogy tanítson meg egy pár süteményreceptjére, felhívom rá a figyelmét, hogy ez népszokás, nagyanyáról anyára szálló receptek vannak még ma is – de ő nem áll kötélnek. Szokásához híven másra tereli a szót.

– Tud maga sóletet csinálni? Ugy tudom, a zsidó nagyanyjánál lakott valahol ott, falun.

Sajnos nagymama sosem csinált sóletet, vagy legalábbis az én időmben nem. Nagyapámnak földje, tanyája volt, gazdálkodott, ahogy otthon mondták, paraszt-zsidó volt. Szalonnát reggelizett, bicskával, vagy túrót ugyancsak bicskával, hagymával, örökké a szekerén ült; a dohányzacskója szagára máig is emlékszem. Nagyanyám szombat este gyertyát gyújtott és kalácsot sütött, de az egyetlen zsidó étel a laskagombóc volt a háznál, az is csak húsvétkor, mert a maceszt, amit mi laskának hívtunk, drágán adta a zsidó hitközség, csak tessék-lássék rendeltünk belőle egy nagy csomaggal, pedig én rettentően szerettem, állandóan loptam a papírzsákból, s titokban, csemegeként rágtam a padlásra bújtomban.

Szégyenkezve rázom a fejemet, nem, nem tanultam meg, még ezt sem.

– Hát ha tud szerezni fél kiló gerslit s egy kiló babot meg egy füstölt libamellet, vasárnap eljövök és megmutatom. De azt reggel kilenckor már fel kell tenni.

Istenem, segíts, járom a várost füstölt libamellért, hasztalan. Péntek reggel kapom a sürgönyt, ugyancsak meglepő. „Belejön még egy libatest, egy kisebb csülök s egy

szál füstölt kolbász. Libatestet a Klauzál piacról. Hagymája van? A gerslit, babot áztassa be szombat este.

Mi lehet az a libatest? De nyilván ez a hivatalos neve a liba hátuljának, mert a pillájuk se rebben, amikor kimondom, a csülök s a kolbász némi nehézségbe ütközik, de végül is minden együtt van a konyhaasztalon, s Vas néni egy üteget felállító hadvezér tekintetével néz körül, s utasít:

– Gyúrjon egy tésztát, kell bele egy tojás, azzal ragasztjuk le.

Belehajigálja az egész mindenséget a legnagyobb fazekamba, szíinig tölti vízzel, megsózza, és egy egész fej hagymát dob belé héjastul. A fedőre ezt a csirizgombócot húzogálja rá, leragasztja vele körös-körül, s apró lángra téve a sütot, berakja.

– Nem hozzányúlni! – teszi fel a gyászfátyolos kalapját indulóban, de én rémülten kapok utána.

– Csak nem tetszik most itt hagyni, az istenért! Mit csináljak vele, honnan tudjam, hogy mikor kész?

– Azt én tudom! Nyolcra hívta a vendégeket, nem? Idejövök, mire kész lesz, maga hozzá se nyúljon, érti! Addig én utánajárok, nem pusztult-e el a Matild a rablók kezében ott. Pista jöjjön velem, majd ebédel nálam teát.

A jéghideg, óriási, a hajdani Papnevelde utcai, Krúdy-gazdasszonyokhoz csöppet sem méltó konyhám lassan átlangyosodik, ahogy dermedten ülök a hokkedlin (nem konyhaszék, HOKKEDLI), s bámulom a süto csukott ajtaját. Mi lesz ebből, Úristen! Két házaspárt hívtam meg, Zelnéket és Tatayékat, szóval egy zsidó és egy nem zsidó házaspárt, Zelnék biztosan ismerik ezt a műfajt, és különben is mindig minden jó nekik. De Tatay Marika! Híres és kitűnő főzőnő, leleményes, ügyes és mindenekelőtt kritikus szemlélő. Ülök, mint egy rab, nem merem otthagyni, hátha elalszik a kicsire állított gáz, amúgy is gyonge, vagy felrobban, vagy odaég, hogy lesz ebből étel, és milyen arcot vág hozzá Tatay Marika, s hogy ki fog nevetni Sándor – azért csak megteríték hét személyre, bár Vas néni közölte, hogy ő este nem eszik ilyesmit, rá ne számítsak. Púpozódik mellettem a hamutartó, kiolvasok egy fél kötet Jókait, másra nem futja az eszemből, olyan ideges vagyok. Miért? No és ha nem lesz jó? Van itthon szalonna, kenyér meg tojás, esznek azt, és eburafakó!

Borzasztó lassan telik az idő, és kezdenek megnyugtató illatok keringeni, apró puffenések is hallatszanak, de ki tudja, mit jelent az? Hátha kilyukadt a tészta ózonpajzsa? Nem merem kinyitni a sütot. Pista megjön, s zord, mint az északi szél, gondolom, telítve van Vas nénival, fekdj le, mondom, csak szerezz valami italt. Hoztam, morogja, és eltűnik, valahogy nem lelkesedik a vasárnap illetén tönkretételéért. Sustorgás, sustorgás és meleg. Várok a hokkedlin.

Vas néni percnyi pontossággal jelenik meg, hóna alatt egy tizenkilenc papírba burkolt szép hosszú tállal: – Nehogy eltörölje! – kapja ki a kezemből olyan tekintettel, hogy a kezembe fagy a konyharuha. – Azt akarja, hogy szagot kapjon tőle! – Az éppen érkező vendégeknek az orrára csukom a konyhaajtót, mindenáron be akarnak tódulni a szagforrás felé, most kiemelem a fazekat, s csak nézek.

Eltűnt a rengeteg víz, eltűnt a zsír a húsokról, izomrostjaira hullott szét a csülök, kihúzható belőle a csont, violinkulcs lett a kolbászból s keskeny, finom hasábok a libamellből. Csodaszépen lehet elhelyezni a nyilvánvalóan csakis erre a célra szolgáló tál egyik oldalán a húst, s körülönti az aransárga plusz fakósárga, apróra zúzott kavicshalommá átlényegült bab s a gersli – minden szem külön áll s fénylik a borvoros hús menetszázadának az oldalán, a tál végén diadalmasan terpeszkedik a „libatest”.

Viszem a tálát a bámulat és elismerés hangjait eregető vendégeket érdeklődve szemlélő Vas néni mögött, aki cigarettával a szájában még egy utolsó ütésre is képes, amikor leteszem eléje a képző- és konyhaművészetet egyesítő alkotását:

– Tálaljon maga. Maga vette az anyagot, én csak a szakácsnő voltam.

Pista elsápad, az abroszra bámul, Sándor boldogan vigyorog, a két asszonynak sűrűs néznie akad a falon, de még mielőtt elírhatnám magamat, Zelk, az örök hegedűs, nagyot kurjant:

– Hát akkor éljen a szakácsnő és az anyagbeszerző is!

A sólet csodálatos, mesebeli, Krúdy kigombolná a mellényét, és letolná a cügos cipőjét hozzá. Falunk, mint egy disznócsorda. Csak néhány nap múlva derül ki, hogy vendégeink felekezeti különbség nélkül megfeküdték a vacsorát, s napokig szódabikarbónán éltek. Furcsa módon Pista aktív gyomorfekélyének nem ártott meg, s nekem sem.

De Vas néniel valami baj van. Hirtelen lesoványodott, gyakrabban jön hozzánk, és kevesebbet tüskéskedik. A világ dolgai azonban változatlanul foglalkoztatják.

– Mi van a pápákkal? Azok rendben vannak? Meg vannak választva?

– Ennek a Karinthynak pechje van velem. Semmije sem tetszik.

– Amit a fia ír, az sem?

– Az is ír? Szóval az alma visszaesett a fájára?

Tompa, valamennyiünk orvosa és barátja, beletúr a vastag ősz üstökébe, és egy csomó vizsgálat után csak annyit mond:

– Nem tudnátok elküldeni pár hétre nyaralni valami kellemes, jó levegőjű helyre?

Összeszedhetné kicsit magát.

– A Vaspál mindig Gasteinbe ment, egy utálathely volt, hiába neveztek el Ferenc Józsefről – nyilatkozik Vas néni –, inkább egy balatoni szálloda vagy osztrák fürdőhely jutott volna az eszébe, nem ért az a Ferenc József semmit, hiába csinálta meg a világháborút.

Panni meg én szállítjuk fel Vas nénit Lajos-forrásra, az egyetlen megfizethető helyre, közel is esik Szentendréhez, meg tudjuk naponta látogatni. De Vas néni, úgy látszik, hosszalja az utat:

– Ennyi idő alatt a Semmeringre is elmehettünk volna, tudják?

Nem, sajnos, nem tetszik neki Lajos-forrás.

– Se egy kurszalón, se semmi. Csak az a fekvőterasz, de én nem vetkőzök le, mint ezek a straponók. Bár eszük, az van, végigstrapálják az egész életet.

– Ezek a szobaasszonyok nem szobaasszonyok – szemtelen. Az egyik azt mondta, tessék néha kifáradni, sétálni, *néni!*

– Nehéz lesz nekem itt ez a két hét, minek. Vagy rántott hús, vagy valami straponpörkölt, mintha én egy komámasszony lennék.

De az utolsó előtti napon mégis maradni akar Vas néni, s ez – lévén ebben az időben igen-igen kevés nyaralóhely, a szakszervezeti, párt- s egyéb hivatalos üdülőkön kívül –, sajnos, lehetetlen, már hetekre előre el van foglalva minden szoba.

– Te egy cinikus vagy, Pista, akit nem érdekel semmi, még fiatalabb voltál, akkor is cinikus voltál, de maga fiatalkorában ezekkel tartott – maga intezze el!

– De hát most hirtelen meg tetszett szeretni Lajos-forrást?

– Azt azért nem lehet mondani. De holnapután ide fog jönni a Ruttkai Éva édesanyja. Különböztethetna valami süteményt abból a snassz szentendrei cukrászdából, ahol rózsaszínre festették azt a nyomorult téglafalat.

Ettől komolyan megijedek, látom, Pista is, és nem alaptalanul. Levisszük Szentendrére, de csak pár napig tudjuk ott tartani, be kell vinnünk kórházba. Nagyon jó volna a Kút völgyi, de ez persze lehetetlen, pedig Pista még arra is képes, hogy az Írószövetség nagy hatalmú titkárától kérje, aki diadalittasan utasítja el: te aztán nem kérhetsz ilyesmit.

Gyorsan hal meg, elegánsan, nem kell végigszenvednie a bélrákkal járó szörnyűségek, s furcsa módon a kórházzal is nagyon meg van elégedve:

– Jól gyógyítanak itt – mondja –, és éjjel egész kitűnően alszom. – Ránézek a fiatal, bájos orvosnőre, aki lassan bólint Vas néni háta mögött.

Mikor hazavittem a holmiját, csak letettem Pista íróasztalára Anyu szemüvegét, ő meg lassan forgatni kezdte tokostul, és füstölt, füstölt a hamutartójában a szivar. És akkor üvölteni kezdett a csengő, „titi-tátá”, újra meg újra a „titi-tátá”, *ionicus a minore* – barátot jelzett. Micsoda titkos, földalatti vagy milyen úton tudta meg Ottlik Cipi, hogy éppen most kell átjönnie? Én csak azt láttam, hogy ott, az előszobában a két ember egymást átölelve zokog. Soha egyiküket sem láttam még sírni.

Panni intézte a temetést, ahogy mindig is mindent ő intézett. Panni méltóságán – és Vas néni méltóságán – alulinak tartott volna minden hazugságot vagy giccses búcsúszót. Egyikünkkel sem beszélt meg; a csodaszép koszorú fehér szalagján csak ennyi áll: „Sohasem fogunk elfelejteni.”

Nem szép ez a temető, barátságatlanok a fák, sárgára pörkölt a gyeper. Ég a vastag nyári napban a fekete-fehér-szürke kőszivatok. Villamosra szállunk, ott áll meg a temető kapuja előtt, Pista előremegy, Panni megbok, és hátranéz a kapura.

– Most már pestiek lettünk.

– Pestiek?

– Persze. Ezt használjuk.

NOVELLAPÁLYÁZAT

Podmaniczky Szilárd

PÁLYÁZAT

Öreg író lettem. Nagyon öreg. Olyan öreg, hogy dobolni lehetne a fejemen. Hozna valaki két dobverőt, és rakendrolt játszana a fejemen. Lehet, hogy később, évek múlva sikere lenne ezzel a számmal. De most, amíg ilyen öreg vagyok, biztosan nem fog befutni. Hagyjuk a csudába, az egész nem ér semmit a cintányér nélkül.

Emlékszem, mikor még fiatal író voltam, gyertyát gyújtottam, és órákig körmöltem a fehér papírra.

Hogy minek? Ma sem értem.